

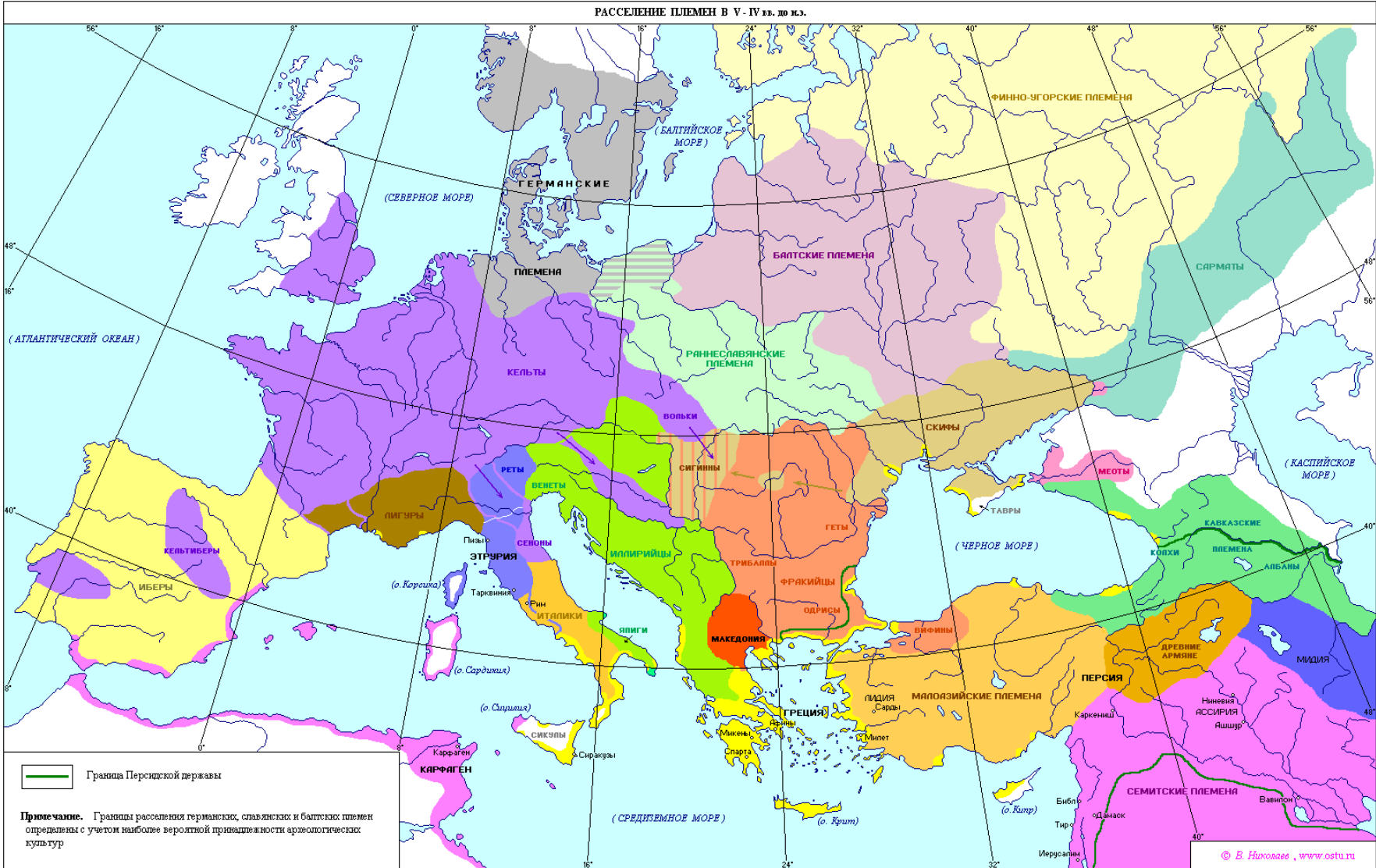
Βαρβάρφωνοι Les llengües dels altres

Agustí Alemany

Universitat Autònoma de Barcelona

← relleu de la tomba de Darius I a Naqš-e Rostam (Fārs, Iran)

Les llengües dels altres: famílies lingüístiques de la Mediterrània antiga

Les llengües dels altres: paraules similars entre grec, llatí i persa

indoeuropeu	grec	antic persa	llatí	persa mitjà
<i>*bher-, *bhor-</i>	φέρω, -φόρος	<i>-barāmi, -bara-</i>	<i>ferō</i>	<i>burdan, -wār</i>
<i>*esti</i>	ἐστί	<i>asti</i>	<i>est</i>	<i>ast</i>
<i>*meH₂ter-</i>	μήτηρ	<i>mātar-</i>	<i>māter</i>	<i>mād(ar)</i>
<i>*H₃nom_h-</i>	ὄνομα	<i>nāman-</i>	<i>nōmen</i>	<i>nām</i>
<i>*poti-</i>	πόσις	<i>*-pati-</i>	[<i>potis</i>]	<i>-bed</i>
<i>*pH₂ter-</i>	πατήρ	<i>pitar-</i>	<i>pater</i>	<i>pid(ar)</i>

Les llengües dels altres: qui parlava persa a Grècia?

Plut. *Them.* 29.5 ἐνιαυτὸν αἰτησάμενος καὶ τὴν Περσίδα γλῶτταν ἀποχρόντως ἐκμαθὼν ἐνετύγχανε βασιλεῖ δι' αὐτοῦ

“[**Temístocles**] va demanar-li un any [a Xerxes] i, després d’aprendre prou la llengua persa, s’entrevistava amb el rei pels seus propis mitjans”

Athen. XII.535e ἐμιμεῖτο δὲ Ἀλκιβιάδης τὸν Πausανίου μηδισμόν καὶ καθομιλῶν Φαρνάβαζον τὴν Περσικὴν ἐνεδύετο στολὴν καὶ τὴν Περσικὴν ἔμαθε φωνήν, καθάπερ καὶ Θεμιστοκλῆς

“**Alcibíades** va imitar el medisme de Pausànias i, guanyant-se el favor de Farnàbazos, va adoptar el vestit persa i va aprendre la llengua persa, com també Temístocles”

Arr. *An.* VI.30.3 ἐδήλωσε δὲ ἐσθῆτά τε εὐθὺς ὡς κατεστάθη σατραπεύειν Περσῶν μόνος τῶν Μακεδόνων μεταβαλὼν τὴν Μηδικὴν καὶ φωνὴν τὴν Περσικὴν ἐκμαθῶν

“tan aviat com fou nomenat per a governar la satrapia de la Pèrsida, [**Peucestas**], l’únic entre els macedonis, va mostrar-se adoptant el vestit mede i va aprendre la llengua persa”

Les llengües dels altres: tres políglotes famosos

Plut. *Ant.* 27.4 καὶ τὴν γλῶτταν ὥσπερ ὄργανόν τι πολύχορδον εὐπετῶς τρέπουσα καθ' ἣν βούλοιο διάλεκτον, ὀλίγοις παντάπασι δι' ἑρμηνέως ἐνετύγχανε βαρβάροις, τοῖς δὲ πλείστοις αὐτὴ δι' αὐτῆς ἀπεδίδου τὰς ἀποκρίσεις, οἷον Αἰθίοψι Τρωγλοδύταις Ἑβραίοις Ἄρασι Σύροις Μήδοις Παρθηαίοις. πολλῶν δὲ λέγεται καὶ ἄλλων ἐκμαθεῖν γλώττας ...

“[**Cleòpatra**], adaptant la seva llengua com si fos un instrument de moltes cordes a qualsevol parla que volgués, conversava molt poques vegades amb els bàrbars a través d'intèrprets; a la majoria, com ara etiòps, troglodites, hebreus, àrabs, siris, medes o parts, els responia ella mateixa tota sola. Hom diu que coneixia també la llengua de molts altres pobles ...”

Aul. Gell. XVII.17 *Quintus Ennius tria corda habere sese dicebat, quod loqui Graece et Osce et Latine sciret. Mithridates autem, Ponti atque Bithyniae rex inclutus, qui a Cn. Pompeio bello superatus est, quinque et viginti gentium, quas sub ditione habuit, linguas percalluit earumque omnium gentium viris haut umquam per interpretem conlocutus est, sed ut quemque ab eo appellari usus fuit, proinde lingua et oratione ipsius non minus scite, quam si gentilis eius esset, locutus est.*

“**Quint Enni** deia que tenia tres cors, perquè sabia parlar en grec, osc i llatí. Però **Mitrídates**, el famós rei del Pont i de Bitínia que fou vençut en la guerra per Gneu Pompeu, coneixia bé vint-i-cinc llengües dels pobles que tenia sota el seu domini, i mai no va parlar amb els homes de tots aquells pobles a través d'intèrprets, sinó que quan li calia adreçar-se a qualsevol d'ells, no parlava pas amb menys traça en la seva llengua i parla que si fos compatriota seu”.

Els intèrprets dels altres: el testimoni d'Heròdot

Hdt. I.86.4 καὶ τὸν Κῦρον ἀκούσαντα κελεῦσαι τοὺς ἑρμηνέας ἐπειρέσθαι τὸν Κροῖσον τίνα τοῦτον ἐπικαλέοιτο
“i Cir, en escoltar-ho, va ordenar als intèrprets que preguntessin a Cres a qui cridava” [persa-lidi]

Hdt. II.125.6 καὶ ὡς ἐμὲ εὖ μεμνήσθαι τὰ ὁ ἑρμηνεύς μοι ἐπιλεγόμενος τὰ γράμματα ἔφη ...
“i recordo bé allò que va dir-me l'intèrpret quan em va llegir l'escrit” [a la piràmide de Keops: grec-egipci]

Hdt. II.154.2 καὶ δὴ καὶ παῖδας παρέβαλε αὐτοῖσι Αἰγυπτίους τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν ἐκδιδάσκεσθαι· ἀπὸ δὲ τούτων ἐκμαθόντων τὴν γλῶσσαν οἱ νῦν ἑρμηνέες ἐν Αἰγύπτῳ γέγονασι
“a més, [Psammètic] els va confiar [als seus aliats jonis] nens egipcis per tal que els fos ensenyada la llengua grega; i d'aquests que van aprendre la llengua provenen els actuals intèrprets egipcis” [una de les set classes (γένη) d'Egipte segons Hdt. II.164: grec-egipci]

Hdt. III.38.4 παρεόντων τῶν Ἑλλήνων καὶ δι' ἑρμηνέος μανθανόντων τὰ λεγόμενα
“els grecs estaven presents i entenien a través d'intèrprets allò que hom deia” [a la cort de Darius: grec-persa]

Hdt. IV.24 Σκυθέων δὲ οἱ ἂν ἔλθωσι ἐς αὐτοὺς δι' ἑπτὰ ἑρμηνέων καὶ δι' ἑπτὰ γλωσσέων διαπρήσσονται
“aquells dels escites que arriben fins a ells [sc. els argipeus] duen a terme llurs transaccions mitjançant set intèrprets i set llengües” [escita-sauròmata-budí-geló-tissageta-iirca-argipeu]

Anàbasi, Alexandre, Cèsar; *Notitia Dignitatum* (*magistri officiorum interpretes omnium / diversarum gentium*): cf. ROLAND, R.A. [1982] *Interpreters as Diplomats: A Diplomatic History of the Role of Interpreters in World Politics*, Ottawa.

Els intèrprets dels altres: testimonis epigràfics

IGUR II 567 (= *IG* XIV 1636; *CIL* VI 5207): Roma, ca. 10-37 dC

Ἄσπουργος · Βιομ-
άσου · υἱὸς · ἑρμηνε-
ύς · Σαρματῶν · Βω-
σπορανός

“Aspurg, fill de
Biòmas, intèrpret
dels sàrmates,
bosporà”

CIRB 698 (= *IosPE* II p. 296, § 86²): Panticapèon (Kerč), s. II dC

Παρίσαλος
Σαυρόφου
ἑρμηνεύς

“Perísal,
fill de Sàurof,
intèrpret”

CIRB 1053: Hermonassa (Taman), 208 dC

δι' ἐπιμελείας Ἡρα-
κᾶ Ποντικοῦ ἀρχερ-
μηνέως Ἀλανῶν

“a cura d'Heracas
Pòntic, cap dels
intèrprets dels alans”

CIL III.10505 *interpres Germanorum* (Aquincum)

CIL III.14349 *interprex Sarmatorum* (Pest, cf. *Amm.* XIX.11.5 *missis ad Limigantes ... interpretibus*)

AE 1947.35 *interprex Dacorum* (Brigetio)

CIL III.8733 & 14507 *interpretes* sense llengua especificada (Viminacium & Germania Inferior)
etc

Els mots dels altres: medes, frigis i escites

Hdt. I.110.1 τὴν γὰρ κύνα καλέουσι σπάκα Μῆδοι

“els medes anomenen el gos *spaka*”

ide. **k̑un̑o-* > med. **spaka-*, ap. *saka-*, np. سگ *sag* “gos”

Hdt. II.2.4 ἀκούσας δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Ψαμμήτιχος ἐπυνθάνετο οἵτινες ἀνθρώπων βεκόσ τι καλέουσι, πυνθανόμενος δὲ εὔρισκε Φρύγας καλέοντας τὸν ἄρτον

“després d’escoltar [la paraula] ell mateix, Psammètic va esbrinar quina gent anomena *bekós* alguna cosa, i en esbrinar-ho trobà que els frigis donen aquest nom al pa”

ide. **bheH₃g-* o potser **bhoHg-* “coure, fregir” > gr. φῶγω, alem. *backen*, angl. *bake* íd.

Hdt. IV.27 καὶ ὀνομάζομεν αὐτοὺς σκυθιστὶ Ἀριμασπούς· ἄριμα γὰρ ἐν καλέουσι Σκύθαι, σποῦ δὲ ὀφθαλμόν
“i els anomenem en escita arimasps: car els escites diuen *arima* per ‘un’ i *spu* per ‘ull’”

escita **arima-* “sol, únic”, av. *airima-* “sol”, oss. æрмæст “només” + derivat de l’ide. **spek-* “veure”, cf. av. *spas-* “explorador”, gr. σκέπ-τομαι, ll. *spec-io*; o potser un nom en -ασπης < -*aspa-* “cavall”

Hdt. IV.110 τὰς δὲ Ἀμαζόνας καλέουσι [οἱ] Σκύθαι Οἰόρπατα, δύναται δὲ τὸ οὔνομα τοῦτο κατὰ Ἑλλάδα γλῶσσαν ἀνδροκτόνοι· οἶορ γὰρ καλέουσι ἄνδρα, τὸ δὲ πατὰ κτείνειν

“els escites anomenen les amazones *oiórpata*, i aquesta paraula significa en llengua grega ‘homicides’: car d’un home en diuen *oiór*, i de matar *patá*”

potser error per *Οἰρόμαρτα < escita **vīra-* “home” + **mār-* > oss. марын “matar”,; etimologia discutida

Els mots dels altres: turcs i mongols

Men. Prot. fr. 19.1 (ed. BLOCKLEY, p. 178)

δόγια δὲ τῆ οἰκεία γλώττη προσαγορεύουσι τὰ ἐπὶ τοῖς τεθνεῶσι νόμιμα

“[els turcs] en la seva llengua anomenen *dóγια* els rituals en honor dels morts”

paleoturc *yo:ǵ* < **do:ǵ* “festa funerària”

Georg. Pachym. *Hist.* v.4 (ed. BEKKER *CSHB* I, p. 347)

ταῦτα τοῦ νομοθέτου Τζιγκίσκανι ... Τζιγκίς γὰρ τὸ ὄνομα, ὃ δὲ κάνας βασιλεύς

“aquestes són les (lleis) del legislador Genguis Khan ... *Genguis* és el nom i *khan* vol dir rei”

mongol *Čiŋgis qaγan* “emperador suprem”

Ducas *Hist. Byz.* XXIII (ed. BEKKER *CSHB* p. 135)

... ὡς πρὸς ἐπιδρομήν, ὃ καλεῖται κατὰ τὴν αὐτῶν γλῶτταν ἄκκην

“... a (fer) una incursió, que en llur llengua s’anomena *akkin*”

otomà آقین *aqin* “incursió”; cf. *ibid.* XXVIII (p. 189) ἀκιντζίδες < آقینجی *aqinǵi* “saquejador”

MORAVCSIK, GY. [1983] *Byzantinoturcica* II. *Sprachreste der Türkvölker in den byzantinischen Quellen*, Leiden.

cf. Ioan. Cant. *Hist.* (ed. SCHOPEN *CSHB* IV, p. 94)

εἰς τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ τοῦ ἐλεοῦντος καὶ ἐλεήμονος “en el nom de Déu, el clement, el misericordiós”

àrab بسم الله الرحمن الرحيم *bismi Allāhi ar-raḥmāni ar-raḥīmi* (la *basmala*)

Els noms dels altres: l'antroponímia aquemènida en la tradició grega

Ἀριοβαρζάνης	* <i>Ariya-brzana</i> - “que engrandeix els aris”	el. <i>har-ri-pir-tan</i>
Ἀρταξέρξης	<i>Rta-xšaça</i> - “que té el reialme de l’Ordre”	el. <i>ir-tak-šá-áš-šá</i> , akk. <i>ar-tak-šat-su</i> , aram. <i>rthš(sš)</i>
Ἀτραδάτης	* <i>Ātr-dāta</i> - “donat/creat pel Foc”	el. <i>ha-tur-da-da</i>
Δαρε(ια)ῖος	<i>Dārayavau</i> - “que preserva el Bé”	el. <i>da-ri-ya-ma-u-iš</i> , akk. <i>da-ri-ya-muš</i> , aram. <i>drywhš</i>
Μεγαφέρνης	* <i>Baga-farnah</i> - “que té la glòria de Déu”	el. <i>ba-ka-par-na</i>
Μιθριδάτης	* <i>Miθra-dāta</i> - “donat/creat per Mitra”	el. <i>mi-ši-da-ud-da</i>
Μιτραφέρνης	* <i>Miθra-farnah</i> - “que té la glòria de Mitra”	aram. <i>mtrprn</i>
Μιτροβάτης	* <i>Miθra-pāta</i> - “protegit per Mitra”	el. <i>mi-ut-ra-ba-da</i>
Ξέρξης	<i>Xšaya-ršan</i> - “que regna sobre els herois”	el. <i>ik-še-ir-iš-šá</i> , akk. <i>ḫi-ši-i’-ar-šá</i> , aram. <i>xšy’rš’h</i>
Παρύσατις	* <i>Paru-šiyāti</i> - “que té molta felicitat”	el. <i>ba-ru-ši-ya-ti-iš</i>
Σατάσπης	* <i>Satāspa</i> - “que té cent cavalls”	el. <i>ša-da-aš-ba</i>
Τιριδάτης	* <i>Tīri-dāta</i> - “donat/creat per Tir (Sirius)”	el. <i>ti-ri-da-da</i> , akk. <i>ti-ri-da-a-ta</i>
Τισσαφέρνης	* <i>Čiθra-farnah</i> - “que té glòria resplendent”	akk. <i>ši-tir-pa-ar-na</i> , aram. <i>ššprn</i> , lici <i>zisaprñna</i>

MAYRHOFER, M. [1973] *Onomastica Persepolitana. Das altiranische Namengut der Persepolis-Täfelchen*, Wien *Iranisches Personennamenbuch (IPNB)*, ed. M. MAYRHOFER–R. SCHMITT

La convivència amb els altres: la carta de Darius a Gadatas

La convivència amb els altres: la carta de Darius a Gadatas

5	<p>βασιλεὺς [βα]σιλέων Δαρεῖος ὁ Ὑστάσπεω Γαδάται δούλωι τάδε λέγε[ι] πυνθάνομαί σε τῶν ἐμῶν ἐπιταγμάτων οὐ κατὰ πάντα πειθαρχεῖν· ὅτι μὲν γὰρ [ρ] [τ]ὴν ἐμὴν ἐκπονεῖς [γ]ῆν, τοὺς πέραν Εὐφράτου καρποὺς ἐπ[ί] τὰ κάτω τῆς Ἀσίας μέ[ρ]η καταφυτεύων, ἐπαι[ν]ῶ σὴν πρόθεσιν καὶ [δ]ιὰ ταῦτά σοι κείσεται</p>	<p>“El rei de reis Darius, fill d’Histaspes, diu això a Gadatas, el seu esclau: m’assabento que tu no obeeixes les meves ordres totalment; com que conrees la meva terra, plantant els fruits de més enllà de l’Èufrates a les regions costaneres d’Àsia, llo el teu propòsit i per això se’t guardarà un gran agraïment a la casa del rei; però com que</p>	20	<p>μεγάλη χάρις ἐμ βασιλέως οἴκωι· ὅτι δὲ τὴν ὑπὲρ θεῶν μου διάθεσιν ἀφανίζεις, δώσω σοι μὴ μεταβαλομένωι πεῖραν ἡδικη[μέ]νου θυμοῦ· φυτουργοὺς γὰρ [ι]εροῦς Ἀπόλλ[ω]νος φόρον ἔπρασσες καὶ χώραν [σ]καπανεύειν βέβηλον ἐπ[έ]τασσες ἀγνοῶν ἐμῶν προγόνων εἰς τὸν θεὸν [ν]οῦν, ὃς Πέρσαις εἶπε [πᾶ]σαν ἀτρέκε[ι]αν καὶ τη ...</p>	25	<p>malmets la meva disposició sobre els déus, si no canvies d’actitud, et donaré prova del meu disgust; car vas exigir tribut als jardiners sagrats d’Apol·lo i els vas ordenar de treballar terra profana, ignorant la voluntat dels meus avantpassats envers el déu, que va dir als perses tota la Veritat ...</p>
---	--	--	----	--	----	--

La convivència amb els altres: la carta de Darios a Gadatas

1-4 βασιλεὺς [βα]σιλέων Δαρεῖος ὁ Ὑστάσπεω ... τάδε λέγει[ι·]

cf. DB I 1-2 *adam Dārayavauš ... xšāyaθiya xšāyaθiyānām ... Vištāspahyā puça* “jo [sóc] Darius ... rei de reis ... fill d’Histaspes” 3-4 *θāti Dārayavauš xšāyaθiya* “proclama el rei Darius” (*passim*)

3 Γαδάται dat.sg. de Γαδάτας = ap. **Gadāta-*

forma reforçada en *-āta* de **Gāda-* “maça” (W. HINZ) o bé forma abreujada de **Bagādāta-* “donat/creat per Déu” (M. MAYRHOFER); cf. Xen. *Cyrop.* 5.3.10 *et cet.*; potser resident a Magnèsia com Ὀροίτης (Hdt. III.120.1 Σαρδίων ὑπαρχος 122.1 ἰζόμενος ἐν Μαγνησίῃ τῇ ὑπὲρ Μαιάνδρου ποταμοῦ).

4 δούλωι cf. DB III 13-14, 56 *manā ba" daka ... xšācapānā*

10-11 πέραν Εὐ[φ]ράτου aram. *‘abar Naharā* “més enllà del riu” = Transeufratene / Síria

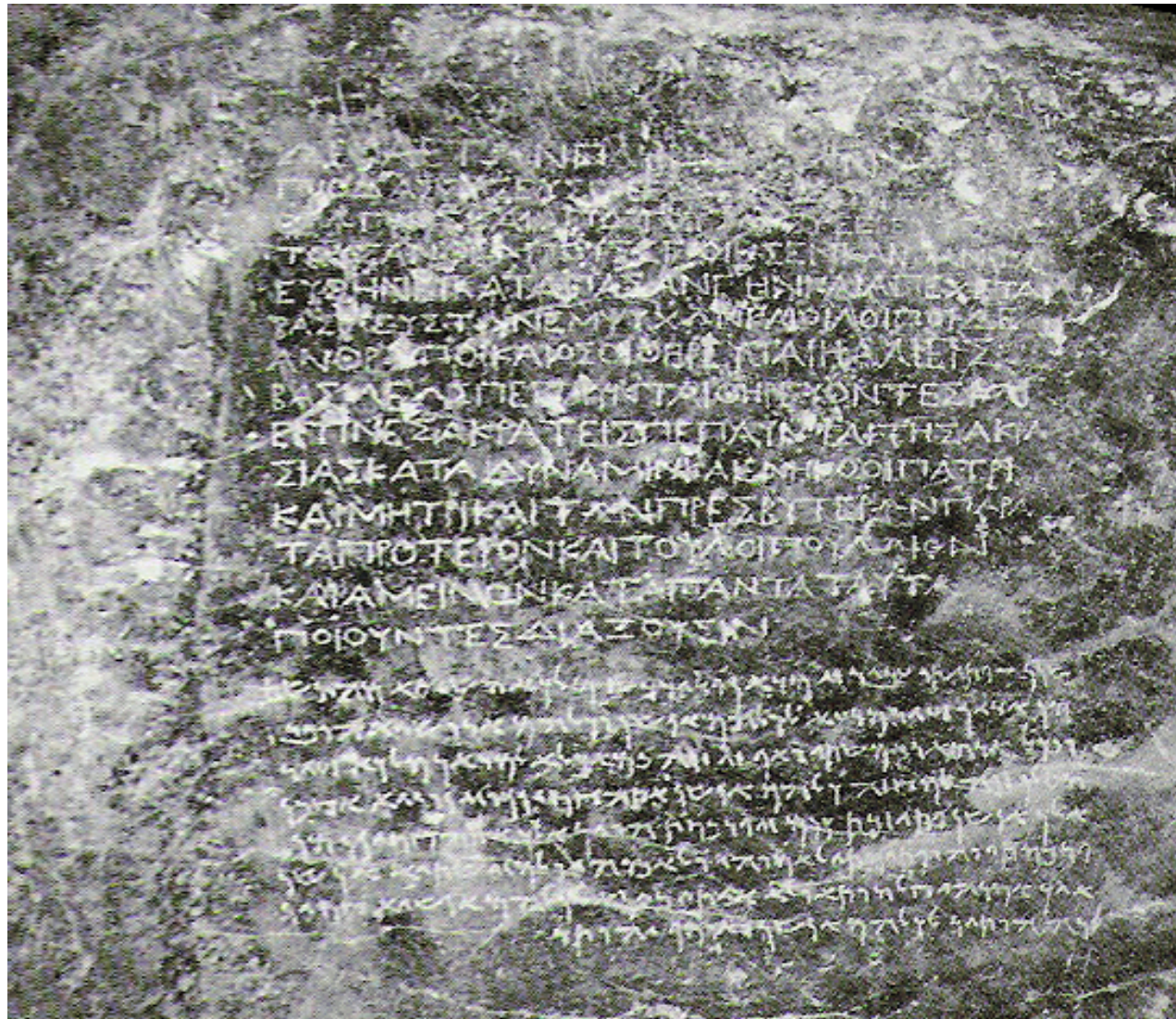
12 τὰ κάτω τῆς Ἀσίας μέ[ρ]η cf. Thuc. VIII.5.4 στρατηγὸς ... τῶν κάτω (= Tissafernes)

15-17 σοι κείσεται μεγάλη χάρις ἐμ βασιλέως οἴκωι cf. Thuc. I.129.3 κείσεται σοι εὐεργεσία (el títol de benefactor) ἐν τῷ ἡμετέρῳ οἴκῳ ἐς αἰεὶ [carta de Xerxes a Pausànias]; Hdt. VIII.85 ὀροσάγγαι; DB IV 65-6 *haya hamataxšāta manā viθiyā avam ubartam abaram* “a qui va ajudar el meu casal, jo el vaig afavorir”

12 ἀτρέκε[ι]αυ “realitat, veritat exacta” (de ἀτρεκής “que no gira; ferm, exacte, veritable”) = *Rta-* “Ordre just (còsmic, ritual, moral) = Veritat”

BRANDENSTEIN, W.–MAYRHOFER, M. [1964] *Handbuch des Altpersischen*, Wiesbaden, p. 91-98

La convivència amb els altres: la bilingüe grecoaramea d'Aśoka

La convivència amb els altres: la bilingüe grecoaramea d’Aśoka

5	<p>δέκα ἐτῶν πληρη[θέντ]ων βασι[λ]εὺς Πιοδάσσης εὐσέβεια[v ἔδ]ε[ι]ξεν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἀπὸ τούτου εὐσεβεστέρους τοὺς ἀνθρώπους ἐποίησεν καὶ πάντα εὐθηνεῖ κατὰ πᾶσαν γῆν· καὶ ἀπέχεται βασιλεὺς τῶν ἐμψύχων καὶ οἱ λοιποὶ δὲ ἄνθρωποι καὶ ὅσοι θηρευταὶ ἢ ἀλιεῖς βασιλέως πέπαινται θηρεύοντες· κα[ὶ] εἴ τινες ἀκρατεῖς πέπαινται τῆς ἀκрасίας κατὰ δύναμιν, καὶ ἐνήκοοι πατρὶ καὶ μητρὶ καὶ τῶν πρεσβυτέρων παρὰ τὰ πρότερον καὶ τοῦ λοιποῦ λῶιον καὶ ἄμεινον κατὰ πάντα ταῦτα ποιοῦντες διάξουσιν.</p>	<p>“Passats deu anys, el rei Piodasses ha mostrat la pietat als homes, i des d’aleshores ha fet més pietosos els homes i tot prospera per tota la terra; i el rei s’absté de [matar] éssers vius, i la resta d’homes i tots els caçadors i pescadors del rei han deixat de caçar, i si alguns eren febles, han deixat llur feblesa segons llurs forces, i són obedients al pare i a la mare i als ancians, al contrari que abans, i d’ara en endavant, viuran de manera millor i més profitosa en tot fent això”</p>
---	---	--

1-2 βασι[λ]εὺς Πιοδάσσης	PRYDRŠ MLK’	pāli <i>piyadasi lājā</i> < skt. <i>priyadarśī rājā</i> “rei de mirada amable”
2 εὐσέβεια[v]	QŠYT’ “veritat”	pāli <i>dhamma</i> < skt. <i>dharma-</i> “la llei (budista)”

BENVENISTE, E. [1958] “Une bilingue grecoaraméenne d’Aśoka”, *Journal Asiatique*, p. 1-48

El galimaties dels altres: Aristoph. *Ach.* 100

Paraules en persa de l'ambaixador Pseudartabas (gr. Ψευδαρτάβας = gr. ψεῦδος + Ἀρταβᾶς, documentat en papirs i òstraca d'Egipte, *cf.* babil. ^m*Ar-ta-bi* = ap. **Rta-b-a-*)

ἰαρταμαν ἐξαρξαν ἀπισσωνα σατρα ΑCΓ

ἰαρταμαν ἐξαρξαν ἀπισσομαι σατρα ΒΔ

ἰαρταμαν ἐξαρξας πισοναστρα R

Schol. in Ach. 100 παίζει ὡς τῆ Περσικῆ διαλέκτῳ χρώμενος

DOVER, K.J. [1963] "Notes on Aristophanes' Acharnians", *Maia* 15, p. 7-8

ap. *Iarta nāma, Xšayāršahyā puça, xšaçaṗānā* "Iarta by name, son of Xerxes, satrap"

BRANDENSTEIN, W.–MAYRHOFER, M. [1964] *Handbuch des Altpersischen*, Wiesbaden 1964, p. 91

ap. *haya [a]rtamanā Xšayāršā napaišuv yaunam xšaçam*

"der frommgesinnte Xerxes (grüsst) das an den Gewässern befindliche griechische Reich"

WEST, M.L. [1968] "Two passages on Aristophanes", *CR* 18/1, p. 5-7

galimaties a partir de mots i noms perses familiars als atenesos (com Artaxerxes, Xerxes, Pissutnes, sàtrapa)

SCHMITT, R. [1984] "Perser und Persisches in der alten attischen Komödie", *Orientalia J. Duchesne-Guillemin Emerito Oblata* [= *AcIr* 23], Leiden 1984, p. 459-472

de la mateixa opinió que West; critica de les hipòtesis anteriors pel fet que alteren a voluntat el text transmès, no tenen en compte les lliçons divergents, divideixen arbitràriament les presumptes paraules perses i reconstrueixen formes absolutament conjeturals sense atendre a l'estadi testimoniats de la llengua

El galimaties dels altres: perses i escites parlen grec a Aristòfanes

Pseudartabas (*Ach.* 104)

οὐ λῆψι χρυσό χαυνόπρωκτ' Ἴαοναῦ

“no obtindràs or, joni dat pel sac!”

enlloc de οὐ λήψει χρυσὸν χαυνόπρωκτ' Ἴαον (per a Ἴαοναῦ cf. ap. *yauna*- “joni, grec”)

L'arquer escita (*Thesm.* 1001-7)

1001 νῦν οἰμῶξι πρὸς τὴν αἰτρίαν.

“Ara, aquí, cridaràs a l'aire lliure”

1002 μή μ'ἰκετεῦσι σύ.

“Tu no em demanis res”

1003 ἀλλὰ ταῦτα δρᾶσ' ἐγώ.

“Això sí que ho faré”

1005 ἔτι μᾶλλο βοῦλις;

“Encara en vols més?”

1006-7 σῖγα, κακοδαίμων γέρον.

“Calla, vell malaurat!

πέρ', ἐγὼ ἔξινίγκι πορμός, ἵνα πυλάξι σοι.

Vaig a cercar una estora per vigilar-te”

sordes enlloc d'aspirades	ἐνταῦτα αἰτρίαν πέρ(ε) πορμός πυλάξι	ἐνταῦθα αἰθρίαν φέρ(ε) φορμός φυλάξω
-ι enlloc de -ε	ἐξινίγκι	(ἐ)ξενέγκω
pèrdua de -v final	μᾶλλο	μᾶλλον
confusió de casos	κακοδαίμων ^{Nom} πορμός ^{Nom} σοι ^{Dat}	κακόδαιμον ^{Voc} φορμόν ^{Acus} σε ^{Acus}
confusió de desinències	οἰμῶξι ² βοῦλις ² ἰκετεῦσι ³	οἰμῶξει ² βούλει ² ἰκετεύσης ²
-ι / -ις enlloc de -ει, -η / -εις	(ἐ)ξινίγκι ³ πυλάξι ³	(ἐ)ξενέγκω ¹ φυλάξω ¹

FRIEDRICH, J. [1918] “Das Attische im Munde von Ausländern bei Aristophanes”, *Philologus* 75, p. 274-303

El galimaties dels altres: púnic al *Poenulus* de Plaute

Poen. 930-939

*ythalonim ualon uth sicorathisyma comsyth
chym lachchunythmumys thyal mycthi baruimy sehi
liphocanethythby nuthi ad edynbynui
bymarob syllohomaloni muybymy syrthoho
byth lym mothyn noctothu ulechanti clamas chon
yssid dobrim thyfel yth chil ys chon chem liful
yth binim ysdybur thinnochot nu agorastocles
ythemaneth ihychir saelichot sith naso
bynny idchil liichilygubulim lasibit thim
bodiallytherayn nynnuys lymmon choth lusim*

Poen. 950-960

*deos deasque ueneror qui hanc urbem colunt,
ut quod de mea re huc ueni rite uenerim
measque hic ut gnatas et mei fratris filium
reperire me siritis di uostram fidem
quae mihi subruptae sunt et fratris filium
sed hic mihi antehac hospes Antidamas fuit
eum fecisse aiunt sibi quod faciundum fuit
eius filium esse hic praedicant Agorastoclem
ad eum hospitem hanc tesseram mecum fero
is in hisce habitare monstratust regionibus
hos percontabor qui hinc egrediuntur foras*

El galimaties dels altres: púnic al *Poenulus* de Plaute

púnic (Plaute)	púnic (reconstrucció)	traducció del text púnic	llatí
<i>yth alonim ualonuth</i>	't 'lnm w-'lnt	“als déus i les deesses”	<i>deos deasque</i>
<i>si corathi</i>	š-qr'ty	“que jo invoco”	<i>ueneror</i>
<i>sy macom syth</i>	š-mqwm st	“que (hi ha en) aquest lloc”	<i>qui hanc urbem (colunt)</i>
<i>chy *mlachthi in</i>	KY ML 'KTY HN	“que el meu afer aquí”	<i>ut quod de mea re huc (veni)</i>
<i>ythmum ysthyalm</i>	'TMM 'ŠT'LM	“jo acabi els demano”	—
<i>*ych *ibarcu mysehi</i>	W-KY YBRK' MS'Y	“i que beneeixin el meu viatge”	<i>(rite venerim)</i>
<i>li pho caneth</i>	LY P QNYTY	“que jo pugui recuperar aquí”	<i>ut hic reperire me (siritis)</i>
<i>yth bynuthi iad</i>	'T BNTY YHD	“les meves filles (i) alhora”	<i>meas(que) gnatas (et)</i>
<i>edyn byn ui</i>	'DN BN 'HY	“també el fill del meu germà”	<i>mei fratris filium</i>

SZNYCER, M. [1967] *Les passages puniques en transcription latine dans le “Poenulus” de Plaute*, Paris.

Un *freak* de l'alteritat lingüística: Joan Tzetzes

Καὶ Σκύθην ἀσπαζόμενος οὕτω προσαγορεύω:

[καλὴ ἡμέρα σου, αὐθέντριά μου, καλὴ ἡμέρα σου, αὐθέντα μου]

σαλαμαλέκ ἀλτὴ σαλαμαλέκ ἀλτοῦγεπ.

Τοῖς Πέρσαις πάλιν περσικῶς οὕτω προσαγορεύω:

[καλὴ ἡμέρα σου, ἀδελφέ, ποῦ ὑπάγεις, πόθεν εἶσαι, φίλε;]

ἀσάν χαῖς κουρούπαρζα χαντάζαρ χαραντάση.

Τῷ δὲ Λατίνῳ προσφωνῶ κατὰ Λατίνων γλῶσσαν:

[καλῶς ἦλθες, αὐθέντα μου, καλῶς ἦλθες, ἀδελφέ.]

βένε βενέστι δόμινε, βένε βενέστι φράτερ,

[πόθεν εἶσαι καὶ ἀπὸ ποίου θέματος ἦλθες;]

οὔνδε ἐς ἐτ δεκούαλε προβίντζια βενέστι;

[πῶς, ἀδελφέ, ἦλθες εἰς ταύτην τὴν πόλιν;]

κόμοδο, φράτερ, βενέστι ἰνίσταμ τζιβιτάτεμ;

[πεζός, καβαλλάριος, διὰ θαλάσσης, θέλεις ἀργῆσαι;]

πεδόνε, καβαλλάριους, περμάρε, βῖς μοράρε;

Τοῖς Ἀλανοῖς προσφθέγγομαι κατὰ τὴν τούτων γλῶσσαν:

[καλὴ ἡμέρα σου, αὐθέντα μου, ἀρχόντισσα, πόθεν εἶσαι;]

ταπαγχὰς μέσφιλι χσινὰ κορθὶ καντά, καὶ τᾶλλα.

ἂν δ' ἔχει Ἀλάνισσα παπᾶν φίλον, ἀκοῦσαις ταῦτα:

[οὐκ αἰσχύνεσαι, αὐθέντριά μου, νὰ γαμῆ τὸ μουνίν σου παπᾶς;]

τὸ φάρνετζ κίντζι μέσφιλι καιτζ φουὰ σαοῦγγε.